

УДК 159.954.4-026.15-053.4
DOI 10.31654/2663-4902-2026-PP-2-308-314

Чемодурова Ю. М.

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри менеджменту, психології та інклюзивної освіти
Комунального закладу «Запорізького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради
ulinihch@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5432-2334>

Шмаль О. Г.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності «Психологія»
Запорізького національного університету
lenusik250@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0004-1226-3892>

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті теоретично обґрунтовано психологічні детермінанти розвитку креативності у дітей дошкільного віку. Визначено, що креативність у цьому віці формується під впливом внутрішніх чинників, зокрема уяви, пізнавальної активності, емоційної відкритості, гнучкості мислення, ініціативності та самостійності, а також зовнішніх умов, серед яких важливими є підтримувальна взаємодія з дорослими, розвивальне середовище, гра, театралізована діяльність і варіативні творчі завдання. Узагальнено наукові підходи до розуміння креативності дошкільника, охарактеризовано її провідні прояви в дошкільному віці та окреслено психолого-педагогічні умови, що сприяють розвитку творчої активності дитини. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх використання в роботі педагогів закладів дошкільної освіти, практичних психологів і батьків.
***Ключові слова:** креативність, дошкільний вік, психологічні детермінанти, творче мислення, емоційний розвиток, творча активність.*

Постановка проблеми. Перехід української освіти до нових освітніх стандартів, пов'язаних із реалізацією компетентнісного підходу, висуває нові вимоги до освітнього процесу взагалі, та формування особистості дитини на різних рівнях освітньої системи, зокрема. Успішна інтеграція та самореалізація здобувачів освіти в сучасному світі потребує прояву таких особистісних якостей, як: відкритість до здобуття нового досвіду, творче ставлення до дійсності та вміння приймати нестандартні рішення в різних життєвих і професійних ситуаціях тощо. Отже, дошкільна освіта сьогодні все більше характеризується спрямованістю на розвиток творчих здібностей дитини, самостійності мислення, здатності помічати нове та діяти не за шаблоном. Все це передбачає розвиток у дошкільника креативності, яка в наукових працях розглядається як важлива особистісна якість, що не виникає раптово, а формується поступово під впливом низки психологічних чинників [4].

Важливо зазначити, що дошкільний вік є одним із найбільш чутливих періодів для розвитку більшості психічних функцій, в тому числі: уяви, мовлення, емоційної чутливості особистості, допитливості та здатності дитини творчо проявляти себе. Саме в цьому віці дитина активно взаємодіє зі світом, намагається досліджувати нове, експериментує, ставить багато запитань і випробовує різні способи дії. Відтак, в дошкільному віці закладаються базові передумови подальшої творчої активності

особистості [10]. Разом із тим, креативність не розвивається автоматично, її становлення залежить як від індивідуально-психологічних особливостей самої дитини, так і від зовнішніх умов її виховання та розвитку.

Однак, важливо зазначити, що в освітній діяльності багатьох педагогів закладів дошкільної освіти досі зберігається орієнтація на зразок, правильну відповідь і чітко визначений результат. У таких умовах дитяча ініціатива часто звужується, а розвиток креативності не отримує достатньої підтримки. Саме тому, на наш погляд, важливо окреслити, які психологічні детермінанти найбільше впливають на розвиток креативності у дітей дошкільного віку та за яких умов цей розвиток відбувається найпродуктивніше.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Здійснений аналіз сучасних наукових розвідок дає змогу побачити, що проблема розвитку креативності у дітей дошкільного віку в основному висвітлюється в декількох напрямках.

Перший напрям досліджень пов'язаний із розумінням сутності креативності як особистісної здатності до творчості. Так, С. Лозинська та В. Фалько підкреслюють, що креативність доцільно тлумачити як інтегративну властивість особистості, що виявляється у здатності створювати нові ідеї, демонструвати оригінальність мислення та виходити за межі звичних способів дії [4]. Подібно цьому, А. Пасічніченко пов'язує креативність із дитячою активністю, самостійністю та відкритістю до нового досвіду [7].

Другий напрям досліджень акцентує свою увагу на віковій специфіці прояву креативності. Так, І. Товкач наголошує, що в старшому дошкільному віці креативність особливо помітно виявляється в ігровій діяльності, словесній творчості, уявних ситуаціях та в умінні по-різному виконувати запропоновані завдання [10]. А. Зубалій підкреслює, що саме старший дошкільний вік є важливим для творчого становлення дитини, оскільки в цей період активніше розвиваються мовлення, уява та самостійність [2]. В свою чергу, V. Dykhta-Kirff у своїх працях наголошує, що дошкільний етап розвитку особистості є сприятливим для формування креативності, але за умови створення належного розвивального середовища [11].

Ще один, третій, напрям досліджень пов'язаний із визначенням умов і засобів розвитку креативності. Так, В. Вінс та О. Шевченко відзначають велике значення психологічно безпечного середовища, в тому числі підтримки дитячої ініціативи та такого освітнього простору, у якому дитина має право на спробу, пошук і помилку [1]. Дослідники І. Паласевич та С. Береза наголошують на ролі тих видів діяльності, які активізують уяву, емоційний відгук і самовираження дитини [6]. В свою чергу, Л. Клевака та К. Гресь доводять ефективність ігрової діяльності з використанням конструктора Lego як засобу формування креативності у старших дошкільників [3], а А. Пасічніченко та О. Вільхова акцентують увагу на театралізованій діяльності як значному потенціалі для розвитку креативності дітей дошкільного віку [8].

Окремо у сучасних дослідженнях звертається увага на психологічний стан дитини, що лежить в основі її творчого розвитку. Так, відома вітчизняна дослідниця дошкільного віку Т. Піроженко підкреслює, що емоційна стійкість, відчуття захищеності, підтримувальна взаємодія з дорослим та прийняття індивідуальних особливостей дитини виступають базовими умовами її повноцінного розвитку [9]. Дотичним до цього є й положення О. Максимової, яка пов'язує розвиток творчих здібностей із формуванням гнучкості мислення та здатності бачити кілька способів розв'язання одного завдання [5].

Попри наявність праць з означеної проблематики, питання психологічних детермінант розвитку креативності у дітей дошкільного віку ще не можна вважати вичерпаним. Недостатньо цілісно висвітлено співвідношення внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають творчий розвиток дитини, а також їхнє практичне значення для роботи закладу дошкільної освіти.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні психологічних детермінант розвитку креативності у дітей дошкільного віку та особливостей їх впливу на творчу активність дитини-дошкільника.

Виклад основного матеріалу дослідження. Креативність дитини дошкільного віку ми розуміємо як складне психологічне утворення, яке охоплює не лише здатність дитини придумувати щось нове, а й уміння гнучко мислити, вільно поєднувати образи, виявляти ініціативу та бачити не один, а кілька варіантів дії [4]. У цей період креативність ще не є повністю сформованою, однак саме тоді закладаються її основні передумови.

Однією з провідних внутрішніх психологічних детермінант креативності виступає уява. Саме вона дає можливість дитині виходити за межі безпосередньо сприйнятої ситуації, створювати нові образи, фантазувати, по-новому трансформувати побачене або почуте у власний творчий результат. Добре розвинена уява забезпечує перехід від простого відтворення до творчого перетворення матеріалу, тому її цілком можна вважати одним із головних механізмів креативності [10].

Не менш важливою внутрішньою детермінантою є пізнавальна активність особистості. Допитливість, інтерес до нового, прагнення ставити запитання та самостійно знаходити відповіді створюють основу для творчого пошуку. Там, де дитина лише відтворює інструкцію, креативність проявляється слабше. Якщо ж ситуація спонукає порівнювати, міркувати, пробувати різні способи дії, творчий потенціал розкривається повніше [5].

Важливу роль відіграє і емоційна сфера дитини. Креативність тісно пов'язана зі здатністю дивуватися, емоційно відгукуватися на явища навколишнього світу, переживати і виявляти власне ставлення. Якщо дитина перебуває у стані напруження, скутості або боїться негативної оцінки, вона частіше уникає творчого ризику. Якщо ж є емоційна відкритість, підтримка і прийняття з боку дорослого, зростає готовність діяти вільніше, пробувати нове й не боятися помилятися [9].

До внутрішніх чинників відносять також самостійність та ініціативність дитини. Креативність проявляється не тільки в тому, що дошкільник може придумати цікаву ідею, а й у тому, що вона готова діяти без постійної підказки, обирати спосіб виконання завдання і вносити щось своє у відому ситуацію. Саме тому підтримка дитячої самостійності є важливою умовою розвитку креативності, тоді як надмірний контроль і постійна регламентація діяльності цю якість послаблюють [7].

Окреме місце серед внутрішніх детермінант належить гнучкості мислення. Йдеться про здатність бачити кілька можливих рішень, легко переходити від одного способу дії до іншого, змінювати задум відповідно до нових умов. Саме завдяки цій якості дитина не зупиняється на першому варіанті, а шукає інші, іноді більш оригінальні підходи. Розвиток гнучкості мислення прямо пов'язаний із вправами на уяву, словесну творчість, конструювання та ігрове моделювання ситуацій [5].

Разом із внутрішніми особливостями суттєвий вплив на розвиток креативності мають і зовнішні детермінанти. Насамперед це характер взаємодії дитини з дорослими. Якщо дорослий визнає право дитини на власну думку, не знецінює її фантазії, підтримує ініціативу та заохочує до пошуку, створюється сприятливе психологічне підґрунтя для творчого розвитку. Якщо ж у взаємодії переважають жорсткий контроль, постійні обмеження та вимога діяти виключно за зразком, розвиток креативності починає гальмуватися [1].

Розвивальне середовище виступає ще однією значущою зовнішньою детермінантною прояву креативності. Для того, щоб креативність розвивалася, дитина має мати доступ до різних матеріалів, образів, ігор, сюжетів і видів діяльності. Якщо середовище бідне або занадто регламентоване, поле творчого пошуку істотно звужується. Натомість варіативний простір, у якому можна будувати, вигадувати, комбінувати, малювати й драматизувати, стимулює творчу активність [6].

В дошкільному віці особливе значення у розвитку креативності набуває гра. Саме в грі дошкільника природно поєднуються уява, емоції, мовлення, самостійність і здатність створювати нові сюжети. Так, дослідники Л. Клевака та К. Гресь в своїх роботах показують, що використання конструктора Lego в ігровій діяльності сприяє

розвитку варіативності мислення, уміння створювати нові образи та знаходити нестандартні рішення [3]. Цінність вільної гри в дошкільному віці полягає в тому, що творчість у ній виникає природно – через внутрішню активність самої дитини.

Одним із засобів розвитку креативності виступає театралізована діяльність – у процесі інсценізації, виконання ролей і створення образів дитина вчиться проживати новий досвід, змінювати точку зору, добирати мовні та поведінкові засоби відповідно до ролі, що не тільки розширює її творчі можливості, а й допомагає активніше виявляти креативність [8].

Закцентуємо, що для розвитку креативності в освітньому процесі дошкільного закладу набуває свого значення спосіб побудови навчально-пізнавальних завдань: якщо завдання розраховане лише на одну правильну відповідь, дитина зазвичай орієнтується на зразок. І навпаки, якщо пропонуються відкриті або проблемні ситуації, активізується пошук, самостійне міркування та творче поєднання вже відомого матеріалу [5].

Таким чином, розвиток креативності у дітей дошкільного віку потребує врахування низки внутрішніх і зовнішніх чинників, які визначають творчу активність дитини, а також створення психолого-педагогічних умов, що сприяють всебічному розвитку дитини. Внутрішніми детермінантами креативності виступають такі властивості особистості дошкільника, як: уява, емоційна відкритість, пізнавальна активність, гнучкість мислення, ініціативність та самостійність. Важливими зовнішніми умовами є: підтримувальна позиція дорослого, психологічно безпечне середовище, вільна гра, конструювання, варіативні творчі завдання тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз наукових джерел дає підстави стверджувати, що розвиток креативності у дітей дошкільного віку є багатфакторним процесом, який залежить від поєднання внутрішніх психологічних властивостей дитини та зовнішніх умов її життєдіяльності. Провідними внутрішніми детермінантами виступають уява, пізнавальна активність, емоційна відкритість, гнучкість мислення, ініціативність і самостійність. До зовнішніх детермінант належать особливості взаємодії з дорослими, розвивальне середовище, ігрова та театралізована діяльність, конструювання і система варіативних творчих завдань.

Креативність розвивається тоді, коли дитина почувається в безпеці, не боїться помилки, має можливість діяти по-своєму і відчуває підтримку власної ініціативи. Якщо ж переважають жорстка регламентація, зразковість і знецінення дитячої фантазії, творчий потенціал звукується. Перспективи подальших розвідок передбачають більш глибоке вивчення взаємозв'язку окремих психологічних детермінант креативності, розроблення програм її розвитку для різних груп дошкільників, а також дослідження ефективності впровадження конкретних психолого-педагогічних технологій у практику роботи закладу дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Вінс В. А., Шевченко О. В. Психологічні засади розвитку творчих здібностей дітей у закладі дошкільної освіти. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип. 5. С. 67–71. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.11>
2. Зубалій А. О. Творчі здібності дітей старшого дошкільного віку та готовність до їх формування. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2025. Вип. 217. С. 131–136. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-131-136>
3. Клевака Л. П., Гресь К. О. Формування креативності у дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності з використанням конструктора Lego. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. Вип. 1 (9). С. 65–74. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-1\(9\)-65-74](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-1(9)-65-74)
4. Лозинська С. В., Фалько В. В. Теоретичні основи дослідження розвитку креативності у дошкільників як особистісної здатності до творчості. *Молодий вчений*. 2018. Вип. 8 (60). С. 162–165.
5. Максимова О. О. Критичне мислення та розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку. У кн.: *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної*

підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти : зб. наук. пр. Хмельницький, 2024. С. 375–379.

6. Паласевич І. Л., Береза С. Б. Розвиток креативності дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2024. Вип. 3 (148). С. 65–70.

7. Пасічніченко А. Формування креативності у дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки*. 2021. Вип. 78. С. 17–21. DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.78.249780>

8. Пасічніченко А., Вільхова О. Розвиток креативності дітей дошкільного віку у процесі театралізованої діяльності. *Витоки педагогічної майстерності*. 2025. Вип. 35. С. 181–185. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2025.35.331135>

9. Піроженко Т. О., Соловйова Л. І., Карабаєва І. І., Гурковська Т. Л., Федорчук О. І. *Психологічна стійкість дитини дошкільного віку: визначення та підтримка розвитку* : підручник / за заг. наук. ред. Т. О. Піроженко. Київ : Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2025. 162 с.

10. Товкач І. Є. Психологічні особливості прояву креативності у старшому дошкільному віці. *Молодий вчений*. 2015. Вип. 4 (19), ч. 3. С. 106–110.

11. Dykhta-Kirff, V. Studying the Issue of Forming Creativity of Older Preschool Children in Child Development Centres. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*. 2025. Vol. 29, No. 1. P. 85–96. DOI: <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2025-29-1-85-96>

References

1. Vins, V. A., & Shevchenko, O. V. (2023). Psykholohichni zasady rozvytku tvorchykh zdibnostei ditei u zakladi doshkilnoi osvity [Psychological foundations of the development of children's creative abilities in a preschool education institution]. *Dniprovskiy naukovyi chasopys publichnoho upravlinnia, psykholohii, prava – Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*, 5, 67–71. <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.11> [in Ukrainian].

2. Zubalii, A. O. (2025). Tvorchi zdibnosti ditei starshoho doshkilnoho viku ta hotovnist do yikh formuvannia [Creative abilities of older preschool children and readiness for their formation]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky – Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences*, 217, 131–136. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-217-131-136> [in Ukrainian].

3. Klevaka, L. P., & Hres, K. O. (2025). Formuvannia kreatyvnosti u ditei starshoho doshkilnoho viku v irovii diialnosti z vykorystanniam konstruktora Lego [Formation of creativity in older preschool children in play activity using Lego construction set]. *Suspilstvo ta natsionalni interesy – Society and National Interests*, 1(9), 65–74. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-1\(9\)-65-74](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-1(9)-65-74) [in Ukrainian].

4. Lozynska, S. V., & Falko, V. V. (2018). Teoretychni osnovy doslidzhennia rozvytku kreatyvnosti u doshkilnykiv yak osobystisnoi zdatnosti do tvorchosti [Theoretical foundations of studying the development of creativity in preschool children as a personal ability for creativity]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 8(60), 162–165 [in Ukrainian].

5. Maksymova, O. O. (2024). Krytychne myslennia ta rozvytok tvorchykh zdibnostei ditei doshkilnoho viku [Critical thinking and the development of creative abilities of preschool children]. In: *Vprovadzhennia suchasnykh tekhnolohii v protsesi zabezpechennia yakisnoi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv doshkilnoi osvity: zbirnyk naukovykh prats* [Implementation of modern technologies in the process of ensuring quality training of future preschool education specialists: *Collection of scientific papers*] (pp. 375–379). Khmelnytskyi [in Ukrainian].

6. Palasevych, I. L., & Bereza, S. B. (2024). Rozvytok kreatyvnosti ditei doshkilnoho viku [Development of creativity in preschool children]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajinskoho natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, 3(148), 65–70. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2024-3-9> [in Ukrainian].

7. Pasichnichenko, A. (2021). Formuvannia kreatyvnosti u ditei doshkilnoho viku [Formation of creativity in preschool children]. *Pedagogichni nauky – Pedagogical Sciences*, 78, 17–21. <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2021.78.249780> [in Ukrainian].

8. Pasichnichenko, A., & Vilkhova, O. (2025). Rozvytok kreatyvnosti ditei doshkilnoho viku u protsesi teatralizovanoi diialnosti [Development of creativity in preschool children in the

process of theatrical activity]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti – Origins of Pedagogical Mastery*, 35, 181–185. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2025.35.331135> [in Ukrainian].

9. Pirozhenko, T. O., Soloviova, L. I., Karabaieva, I. I., Hurkovska, T. L., & Fedorchuk, O. I. (2025). Psykhologichna stiikist dytyny doshkilnoho viku: vyznachennia ta pidtrymka rozvytku [Psychological resilience of preschool children: Definition and developmental support] (T. O. Pirozhenko, Ed.). Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [in Ukrainian].

10. Tovkach, I. Ye. (2015). Psykhologichni osoblyvosti proiavu kreatyvnosti u starshomu doshkilnomu vitsi [Psychological features of the manifestation of creativity in older preschool age]. *Molodyi vchenyi – Young Scientist*, 4(19, Pt. 3), 106–110 [in Ukrainian].

11. Dykhtha-Kirff, V. (2025). Studying the issue of forming creativity of older preschool children in child development centres. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, 29(1), 85–96. <https://doi.org/10.32405/2308-3778-2025-29-1-85-96>

Chemodurova Y.

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of the Department of Management,
Psychology and Inclusive Education,
Municipal Institution «Zaporizhzhia Regional
In-Service Teacher Training Institute» of Zaporizhzhia Regional Council
ulinekch@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-5432-2334>

Schmal O.

Master's student majoring in Psychology,
Zaporizhzhia National University
lenusik250@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0004-1226-3892>

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF CREATIVITY DEVELOPMENT IN PRESCHOOL-AGED CHILDREN

Relevance of the study. The issue of creativity development in preschool-aged children is highly relevant in the context of contemporary education, which emphasizes initiative, independence, flexibility of thinking, and the ability to act beyond fixed patterns. Preschool age is a sensitive period for the development of imagination, emotional responsiveness, speech, and exploratory activity, which makes the study of psychological determinants of creativity theoretically and practically significant.

Main objective of the study. The purpose of the article is to theoretically substantiate the psychological determinants of creativity development in preschool-aged children, to characterize its main manifestations at this age, and to define the psychological and pedagogical conditions that promote its development.

Methodology. The study is based on theoretical analysis, comparison, generalization, systematization, and interpretation of contemporary scientific works on creativity, preschool psychology, and children's creative development. A structural-functional approach was used to organize the main psychological determinants of creativity development, while logical-theoretical modeling helped generalize the conditions of its development in preschool childhood.

Results, findings and conclusions. It has been established that creativity in preschool-aged children develops under the influence of internal psychological factors, including imagination, cognitive activity, emotional openness, flexibility of thinking, initiative, and independence. Significant external determinants include supportive interaction with adults, a psychologically safe and development-oriented environment, play, dramatization, and creative tasks. It has been shown that excessive regulation, rigid orientation toward one correct answer, and

insufficient support of children's initiative hinder the unfolding of creative potential. The article summarizes theoretical approaches to preschool creativity and substantiates the conditions that ensure its productive development.

Significance. The results may be used by preschool teachers, practical psychologists, and parents when creating conditions that support children's self-expression and creative activity.

Keywords: creativity, preschool-aged children, psychological determinants, creative thinking, imagination, emotional development, creative activity.

Отримано редколегією / Received: 26.04.2026

Прорецензовано / Revised: 07.05.2026

Опубліковано / Published: 28.05.2026